

УДК 378.147

Г. І. Подосиннікова

МЕТОДИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті розглядаються поняття інтерактивного навчання іноземних мов, інтерактивних технологій навчання іноземних мов; надається характеристика інтерактивного навчання іноземних мов, а також пропонується методична класифікація інтерактивних прийомів навчання іноземних мов.

Ключові слова: навчання іноземних мов, інтерактивне навчання, інтерактивні технології навчання, інтерактивний прийом, класифікація інтерактивних прийомів навчання іноземних мов.

В статье рассматриваются понятия интерактивного обучения иностранным языкам и интерактивных технологий обучения иностранным языкам; даётся характеристика интерактивного обучения иностранным языкам, а также предлагается методическая классификация интерактивных приёмов обучения иностранным языкам.

Ключевые слова: обучение иностранным языкам, интерактивное обучение, интерактивные технологии обучения, интерактивный приём, классификация интерактивных приёмов обучения иностранным языкам.

The article deals with the notions of interactive foreign language teaching and interactive technologies of foreign language teaching; the characteristics of interactive foreign language teaching are given and the classification of interactive techniques in foreign language teaching is suggested.

Key words: foreign language teaching, interactive teaching, interactive teaching technologies, an interactive technique, the classification of interactive techniques in foreign language teaching.

Сучасна методика навчання іноземних мов вказує на пряму залежність успішності формування комунікативної компетенції учнів від їх внутрішньої позитивної мотивації, особистісного інтересу та високої активності у процесі вивчення іноземної мови. Разом з цим, вітчизняна школа стоїть перед прикрим фактом: школярі досить часто схильні до пасивного отримання інформації, не вміють творчо застосовувати те, що знають і вміють.

Однією з причин такого стану речей є те, що у наші дні класична дидактика вже не повністю відповідає вимогам комунікативно та особистісно орієнтованого навчання іноземних мов. Зокрема, критика так званих «традиційних» форм і методів навчання пов'язана з відведенням учню ролі пасивного виконавця, ігноруванням його реальних навчальних мотивів, порушенням зворотного зв'язку між учителем і учнем. Такий підхід веде до безініціативності школярів, відсутності інтересу до навчання, зниження якості знань [3, с. 48].

У зв'язку з цим гостро стоїть проблема вдосконалення форм організації процесу навчання з тим, щоб в рамках класно-урочної системи створити умови для розвитку та самореалізації особистості, «озброїти» учнів навичками особистісного саморозвитку.

Значною мірою цієї мети можна досягти, використовуючи технології інтерактивного навчання. Проведене нами анкетування вчителів іноземних мов виявило що, з одного боку, інтерактивні технології вважаються ефективним засобом навчання. З іншого боку, має місце недостатнє розуміння суті цих технологій, особливостей їх реалізації та, як наслідок, недостатнє використання інтерактивних технологій на уроках. Вчителів вказують на брак науково-методичної літератури, яка допомогла би зрозуміти суть інтерактивних технологій, уникнути плутаними в термінології та організувати системне науково обґрунтоване використання цих технологій в практиці навчання.

Інтерактивне навчання та споріднені з ним поняття активно досліджуються психологами, методистами та дидактами (відповідно, І.О.Зимня, Р.Л.Хон, І.Л.Бім, Н.Ф.Бориско, Р.П.Мільруд, С.Ю.Ніколаєва, Є.С.Полат, С.В.Роман, А.М.Щукін, а також

Н.В.Богушевич, Л.Я.Зєня, О.О.Коломініна, О.А.Лясковська, І.А.Пантелеймонова-Плакса, О.І.Пометун, В.І.Чобітько, D.Oller, С.Kessler; Л.А.Галіцина, І.П.Подласий, Г.К.Селевко, Н.В.Усейнова, Л.О.Шепель, І.В.Ющенко тощо). Широке коло термінів визначає одні й ті ж поняття, або такі, які перетинаються: «навчання у співпраці», «навчання у співробітництві», «кооперативне навчання», «навчально-педагогічне співробітництво», «інтерактивне навчання», «активне навчання», «центроване (на учні) навчання», «кооперативне навчання», «навчальне групове спілкування» тощо. На наш погляд, саме термін «інтерактивне навчання» підкреслює ідею взаємодії, взаємообміну ідеями учнів між собою та учнів з учителем.

Розглядаючи явища, споріднені з феноменом інтерактивного навчання, більшість дослідників солідарні у виділенні таких провідних ознак: навчання у взаємодії, співробітництво в малій групі (4-8 учнів), спільність мети і завдань (одне завдання на групу), індивідуальна відповідальність кожного за результати групи (одне заохочення на групу), взаємопідтримка, моделювання життєвих ситуацій, розподіл ролей, який здійснюють самі учні.

За А.М.Щукіним, психологічною базою інтерактивного навчання є концепція інтеракціонізму. У її межах соціальна взаємодія людей розуміється як міжособистісна комунікація, пов'язана зі здатністю до емпатії, розуміння можливих реакцій партнерів і відповідного конструювання своїх дій [9, с. 218].

Інтерактивна взаємодія у навчальному процесі виключає домінування одного учасника над іншими. При цьому вона спрямована на те, щоб не просто щось виконувати разом, а саме вчитися разом з опорою на розвиток критичного мислення як конструктивної інтелектуальної діяльності [7; 9]. Таким чином, під час інтерактивного навчання учні намагаються, з одного боку, творчо вирішувати певне завдання, критично мислити, приймати продумані рішення, аргументувати свою точку зору, а з іншого – бути демократичними, толерантними, співпрацювати, підтримувати один одного.

Організація інтерактивного навчання іноземних мов передбачає моделювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор,

спільне вирішення проблеми на основі аналізу обставин та стимулювання в кожного учня відчуття успішності та інтелектуальної спроможності.

Зауважимо необхідність розрізняти інтерактивне навчання та комунікативний метод навчання. Комунікативний метод базується на імітуванні умов реального процесу спілкування, створенні ситуацій, які наближені до життя та стимулюють учнів до обговорення актуальних для них проблем. Він не фокусується саме на навчанні групової взаємодій, може застосовуватись також у фронтальній та індивідуальній роботі. У свою чергу, інтерактивне навчання передбачає постійну активну взаємодію учнів. Це навчання, що «занурене» у спілкування членів групи у ході спільної навчально-практичної діяльності.

Враховуючи викладене вище, спробуємо запропонувати робоче визначення інтерактивного навчання іноземних мов як методичного феномену.

Інтерактивне навчання іноземних мов – це спеціальна форма організації навчально-пізнавальної діяльності на уроці іноземної мови, при якій учні в складі малої групи (4-8 учнів) вирішують спільне навчальне комунікативно та / або особистісно орієнтоване завдання, перебуваючи в активній взаємодії і позитивній взаємозалежності та працюючи в умовах взаємної підтримки.

Представимо кредо інтерактивного навчання іноземних мов схематично, спираючись на схему О.О.Малиги [4, с. 5].

Схема 1

Кредо інтерактивного навчання іноземних мов

Я

роблю, взаємодіючи
розумію, роблячи
обговорюю з іншими
бачу роботу інших
набуваю знань
розвиваю вміння
передаю знання іншим

Інтерактивне навчання іноземних мов як методичний феномен практично реалізується шляхом впровадження відповідних інтерактивних технологій навчання.

Як відомо, термін «технології навчання» використовується для визначення сукупності прийомів роботи вчителя (способів наукової організації його праці), за допомогою яких забезпечується досягнення на уроці поставлених цілей навчання з найбільшою ефективністю за мінімально можливий для їх досягнення період часу [9]. Виходячи з викладеного вище, можна запропонувати таке робоче визначення інтерактивних технологій навчання іноземних мов.

Інтерактивні технології навчання іноземних мов – це сукупність прийомів роботи вчителя, що відповідають особливостям інтерактивного навчання іноземних мов, за допомогою яких забезпечується досягнення на уроці поставлених цілей навчання з найбільшою ефективністю за мінімально можливий для їх досягнення період часу.

Найважливішими характеристиками ефективних технологій навчання вважаються наступні: 1) результативність (високий рівень досягнення поставленої навчальної мети кожним учнем); 2) економічність (за одиницю часу засвоюється більший об'єм навчального матеріалу при найменшій затраті зусиль на оволодіння матеріалом); 3) ергономічність (навчання відбувається в атмосфері співробітництва, позитивного емоційного мікроклімату, при відсутності перенапруження і перевтоми); 4) висока вмотивованість у вивченні предмету, що сприяє підвищенню інтересу до занять і дозволяє удосконалювати найкращі особистісні якості учня, розкрити його резервні можливості [9, с. 262–263].

Ідентифікуємо місце інтерактивних технологій у процесі навчання іноземних мов та визначимо ефективність їх використання. Для цього розглянемо класифікацію педагогічних технологій за ступенем прояву учнями суб'єктивності, активності, самостійності у створенні умов для свого розвитку. За О.І.Пометун, відповідно до цього критерію можна виділити дві основні *групи педагогічних технологій*: репродуктивні (особистісно відчужені) та продуктивні (особистісно

орієнтовані) [8, с.28].

Таблиця 1

Порівняльна характеристика основних груп педагогічних технологій

Групи педагогічних технологій	Репродуктивні	Продуктивні
Психологічна характеристика технологій	Особистісно відчужені	Особистісно орієнтовані
Мета	Повідомлення учням готової системи знань, формування на їх основі вмінь, навичок	Створення комплексу оптимальних умов для розвитку особистості учня
Характер відносин учителя і учнів	Суб'єкт-об'єктні (учитель завжди суб'єктивності, учні - об'єкт впливу вчителя)	Міжсуб'єктні рівноправні відносини
Провідна функція учнів	Сприйняття і запам'ятовування інформації викладача, діяльність за зразком	Самостійне надбання знань, створення умов для свого розвитку у взаємодії з учителем
Провідна функція вчителя	Організація впливу на учнів, трансляція у свідомість учнів інформації у вигляді сформульованих положень, доказів, відібраних фактів, де зафіксовані погляди вчителя, авторів підручника	Організація взаємодії з учнями, створення умов для розвитку їхньої суб'єктивності, самостійності в діяльності учнів
Головні пріоритети	Виконання обов'язкової навчальної програми	Діяльність, спілкування, діалог, можливості самовираження, самореалізації учнів і вчителя, процесуальність, розвиток, рефлексія учнями власного досвіду творчої діяльності
Домінуючі методи	Пояснювально-ілюстративні	Проблемно-пошукові, інтерактивні
Об'єкт головної уваги педагога	Організація власної діяльності	Організація діяльності учнів, педагогічної взаємодії

Аналіз наведеної характеристики педагогічних технологій дає підставу вважати: інтерактивні технології належать до *продуктивних педагогічних технологій*.

Застосування продуктивних педагогічних технологій у процесі навчання іноземних мов має певні переваги: 1) зростає продуктивність (обсяг виконаної роботи) і результативність (засвоєння знань, розвиток вмінь) діяльності учнів; 2) формуються позитивні мотиви навчання; 3) активно формується навчальна компетенція учнів: розвивається навчальна діяльність (планування, рефлексія, контроль, самоконтроль) та пізнавальні можливості (здобуття, аналіз, синтез і застосування інформації з різних джерел); 4) створюються можливості для індивідуалізації навчання; 5) учитель має змогу розкритися як організатор, консультант; 6) розвивається вміння співпрацювати, створюється гуманні стосунки між дітьми; 7) стимулюється партнерство між учителем і учнями, а також в учнівському колективі [9]. Ці дані підтверджують результати пробного навчання англійського монологу-міркування та монологу-переконання з використанням інтерактивних технологій у 8-му класі школи з поглибленим вивченням іноземної мови, проведеного автором у співпраці з Є.С.Приходько на базі Олександрівської гімназії, м. Суми.

Слід наголосити, однак, що у навчальному процесі використання інтерактивних технологій доповнює, але ж не виключає використання традиційних.

Як було вказано вище, інтерактивні технології навчання реалізуються за допомогою спеціальних прийомів. У цієї статті пропонуємо таке визначення терміну «інтерактивний прийом».

Інтерактивний прийом – це елементарний методичний вчинок, який відповідає особливостям інтерактивного навчання та направлений на вирішення групою учнів конкретного навчального завдання в умовах взаємодії і співпраці.

Далі розглянемо питання класифікації інтерактивних прийомів навчання іноземних мов, спираючись на розроблену Л.А.Галіциною класифікацію інтерактивних методів (яка, на наш погляд, може бути

ідентифікована як класифікація прийомів) та основні типи прийомів інтерактивного навчання, описані Н.В.Усейновою [2, с. 33].

Вважаємо можливим запропонувати наступну **класифікацію інтерактивних прийомів** навчання іноземних мов.

За критерієм *мети використання* інтерактивні прийоми навчання іноземних мов підрозділяються на три групи:

- 1) мотиваційні інтерактивні прийоми;
- 2) пізнавальні інтерактивні прийоми;
- 3) регулятивні інтерактивні прийоми.

Розглянемо особливості кожної групи на матеріалі вправ, спрямованих на навчання англійського монологічного мовлення у 8-му класі школи з поглибленим вивченням іноземних мов.

Пізнавальні інтерактивні прийоми навчання іноземних мов – це способи пізнавальної взаємодії учасників на уроці іноземної мови з метою отримання нових знань, їх систематизації, творчого вдосконалення іншомовних навичок і вмій. До них належать прийоми: рольова гра, евристичні методи «мозкова атака» (мозковий штурм), «навчаючи – учись», «американська мозаїка», дискусії різних типів («мікрофон», «коло ідей», «прес», «займи позицію», «ланцюжок», «ток-шоу»), «кластер» («карта понять», «асоціограма»), порівняльна діаграма, цілеспрямоване читання, «двочастинний щоденник» [3, с. 9; 9, с. 219]. Наведемо приклад відповідної вправи.

Мета вправи: навчити учнів будувати висловлювання понадфразового рівня.

Інтерактивний прийом: форум (тип прийому – пізнавальний).

Join into 2 groups. The first group is the group of experts. Choose the leader in your group. You should discuss such a debatable question:

Some people think that zoos are out-of-date and cruel institutions that should be closed down. Do you agree? Prove your decision.

The second group is audience. The audience should listen attentively to all the arguments and after discussion you can ask the experts questions

Мотиваційні інтерактивні прийоми навчання іноземних мов – способи діалогічної взаємодії учасників навчального процесу, за допомогою яких кожен визначає власну позицію до способів діяль-

ності групи, окремих учасників, викладача, самого себе [2, с. 42]. Так, прийом «Самооцінка» допомагає учасникам класифікувати позитивне-негативне в своїх відповідях, в своїй участі в роботі групи тощо. Вправу на самооцінку можна використовувати після будь-якого іншого інтерактивного прийому. Наведемо приклад відповідної вправи.

Мета вправи: навчити учнів оцінювати свій власний вклад в групу роботу, співпрацю з іншими.

Інтерактивний прийом: «самооцінка» (тип прийому – мотиваційний).

You have worked in groups and now assess your contribution in the group's work. After you have done it on your own, ask the other members of the group whether they agree with your self-assessment. Then sum everything up. Make use of the following table:

<i>I worked well with my friends.</i>	<i>Always</i>	<i>Usually</i>	<i>Sometimes</i>	<i>Never</i>
<i>I co-operated with the others while working at achievement of common aims.</i>				
<i>I worked at the task thoroughly.</i>				
<i>I expressed my ideas.</i>				
<i>I made rational suggestions when I was asked to help.</i>				
<i>I encouraged the others.</i>				

Регулятивні інтерактивні прийоми навчання іноземних мов – це способи, завдяки яким встановлюються та приймаються певні

правила діалогічної взаємодії учасників процесу навчання іноземних мов. Наприклад, прийом «Виробимо правило» пов'язаний з тим, що перед заняттям учасники формують і записують правила, якими керуються упродовж заняття (правило піднятої руки, говори першим, право на помилку тощо). Наведемо приклад відповідної вправи.

Мета вправи: навчити учнів управляти власним навчально-виховним процесом.

Інтерактивний прийом: основний – «виробимо правило», допоміжний – «мозковий штурм» (тип прийому – регулятивний, пізнавальний).

Now you have a possibility to create your own rules of teaching and behaviour at the lesson. So, on the black-board the word “rules” is written. What ideas do you have? Write them down around this word. I, for example, would like to include the rule: everybody has right for a mistake, as to err is human.

Now support your ideas. Be laconic.

Впровадження інтерактивних технологій навчання іноземних мов потребує від учителя специфічних знань і вмінь, які співвідносять з вимогами, сформульованими у роботі Л.Я.Зені та В.І.Чобітько [1]. Проведене нами анкетування вчителів шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов показало, що інтерактивне навчання також потребує від вчителя значної витрати часу та зусиль, зміни ставлення до своєї ролі в класі як до абсолютного керівника процесу навчання. Це викликає певні суб'єктивні психологічні та об'єктивні організаційно-методичні труднощі: 1) страх утратити керівну роль у навчальному процесі, небажання мати клопіт зі змінами у навчальних курсах; 2) хвилювання втратити контроль за навчанням учнів, а також побоювання того, що працюючи в групах, не всі учні активні; 3) неможливість підтримувати на занятті абсолютну дисципліну і тишу; 4) необхідність витратити значний час на вивчення певної інформації; 5) необхідність іншого підходу в оцінюванні знань учнів; 6) відсутність в учителя досвіду такого способу організації навчання; 7) брак науково-методичних матеріалів з проблеми, а також практичних розробок уроків із використанням інтерактивних технологій

навчання.

За результатами пробного навчання англійського монологічного мовлення з використанням інтерактивних технологій у 8-му класі школи з поглибленим вивченням іноземних мов (м. Суми, Олександрівська гімназія) нами розроблені методичні рекомендації щодо організації уроку з використанням інтерактивних технологій навчання іноземних мов, які можна коротко викласти таким чином.

1. До роботи повинні бути залучені різною мірою всі учні.
2. Робота за інтерактивними технологіями є продуктивною в малих групах, оскільки кожен має бути почутий.
3. Слід з повагою ставитися до побажань учнів під час формування груп.
4. Приміщення має бути спеціально підготовленим, щоб учні мали змогу легко пересуватися під час роботи в групах.
5. Усі матеріали для роботи малих груп готують заздалегідь.
6. Необхідно дбати про психологічну підготовку та підтримку учнів. Корисними є різноманітне та постійне стимулювання учнів за активну участь у роботі, надання можливості для самоорганізації та ін.
7. Під час підготовки питань учителю необхідно продумувати різні варіанти можливих відповідей і заздалегідь виробляти критерії оцінки ефективності уроку.
8. Під час уроку необхідно дотримуватись регламенту та процедури.
9. Важливо проявляти терпимість до будь-якої точки зору, уважно вислуховувати всіх учасників.
10. На уроці бажано застосовувати не більше 1–2 інтерактивних прийомів.
11. Інтерактивна взаємодія потребує певної зміни всього життя класу, а також значної кількості часу для підготовки як учнів, так і педагога. Тому починати треба з поступового включення елементів інтерактивних технологій у навчальну діяльність – і вчителю, і учням треба звикнути до них. Можна навіть створити план поступового впровадження інтерактивних технологій навчання, провести з

учнями особливе «організаційне заняття» і розробити разом із ними «правила роботи в класі».

12. Доцільно використовувати спочатку організаційно нескладні інтерактивні технології (мозковий штурм, ланцюжок тощо). Коли у вчителя і в учнів з'явиться досвід подібної роботи, заняття з використанням інтерактивних технологій будуть проходити ефективніше.

13. Учителю та учням необхідно налаштуватися на старанну підготовку до інтерактивних занять. Краще якісно підготувати кілька інтерактивних занять у навчальному році, ніж часто проводити наспіх підготовлені «ігри».

14. Якщо застосування інтерактивних технологій навчання у конкретному класі не веде до запланованих результатів, учителю треба переглянути стратегію своєї роботи, використати інші інтерактивні прийоми. Іноді вчителю треба перевірити себе, уважніше підходити до змісту та організації використання інтерактивних технологій.

Нарешті, слід пам'ятати, що використання інтерактивних технологій навчання іноземних мов не є самоціллю. Це лише засіб для створення тієї атмосфери в класі, яка сприяє співробітництву, впевненості у своїх силах, ініціативності та активності, надає можливість дійсно реалізувати особистісно-орієнтоване іншомовне навчання.

Вважаємо, що проблематика інтерактивного навчання іноземних мов потребує подальшого вивчення. Зокрема, перспективним є розгляд особливостей уроку іноземної мови з використанням інтерактивних технологій і стадій (етапів) реалізації цих технологій, а також дослідження типології труднощів реалізації інтерактивних технологій навчання іноземних мов.

Література

1. Зеня Л.Я. Формування німецькомовної комунікативної компетенції учнів старших класів економічного профілю з використанням технології «Навчання у співробітництві» / Л.Я.Зеня, В.І.Чобітько // Іноземні мови. – 2008. – № 1. – С. 8–14.

2. Ігри дорослих. Інтерактивні методи навчання / Упоряд. Л. А. Галіцина. – К.: Ред. загальнопед. газ., 2005. – 128 с.
3. Корнієнко О.М. Сучасні педагогічні технології та методика їх застосування // Англійська мова та література. – 2008. – № 28. – С.9–12.
4. Малига О. О. Підвищення ефективності навчально-виховного процесу з допомогою інтерактивного навчання // Початкове навчання та виховання. – 2010. – № 2. – С.5–6.
5. Маслова Л. В. Активные и интерактивные методы преподавания на уроках истории и обществознания // Фестиваль педагогических идей «Открытый урок». – <http://festival.1september.ru/articles/512797/>
6. Пантелеймонова-Плакса І. А. Ефективність використання інтерактивних та проектних технологій на уроках англійської мови // Англійська мова та література. – 2008. – № 24. – С.17–23.
7. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования / Е.С.Полат. – М.: Изд. центр «Академия», 1999. – 270 с.
8. Пометун О. І. Інтерактивні методики та система навчання / О. І. Пометун. – К.: Шк. світ, 2007. – 112 с.
9. Щукин А.Н. Обучение иностранным языкам: теория и практика: [учебн. пособ.] / А.Н. Щукин. – 2-е изд., испр. и доп. – М.: Филоматис, 2006. – 480с.

Стаття надійшла до редакції 28.03.2012 р.